

Erik Valinger är professor emeritus i skogsskötsel vid institutionen för skogens ekologi och skötsel, SLU Umeå. Han är också vice ordförande i Skogshistoriska Sällskapet.

Nu var det 1918

Trender och tankar i skogen för 100 år sedan

I förra årets betraktelse om år 1917 beskrev jag att det då inte nämndes mycket om det pågående kriget ute i Europa. Under 1918 var det däremot tydligt att också skogssektorn påverkades. Krigets effekter syns på ett helt annat sätt än tidigare i de skogliga facktidskrifterna.

DEN FEMTE ÄRGÅNGEN AV TIDNINGEN *Skogen* från 1918, utgiven av Svenska skogsvårdsföreningen, står en hel del att läsa om hur kriget påverkade skogssektorn. Bland annat att de svenska massaindustrierna mötte svårigheter med importen av kemikalier för produktionen. Timmerexporten var också problematisk på grund av ubåtskriget i farvattnen utanför Sveriges gränser.

Åren 1917–1918 går därför inte som tidigare i timmerdrivningens tecken utan i bränsleavverkningens. Brännveden var det sortiment som påverkades mest av kriget, eftersom Sverige till mycket stor del blev beroende av att utnyttja de egna skogarna.

Enligt en kunglig förordning från den 13 juli 1917 reglerades all förbrukning av inhemska bränslen av den bränslekommission som regeringen tillsatt. Förutom järnindustrins behov av träkol hade den övriga industrins behov av bränsle tidigare täckts med hjälp av importerad stenkol. Före kriget uppgick importen av stenkol till ungefär 5,5 miljoner ton. Denna mängd måste nu ersättas med virke från Sveriges skogar – ungefär 20 miljoner fastkubikmeter.

För att snabbt kunna öka utbudet av brännved gjordes därför både beslag och statsexpropriation av virkessortiment som var lämpliga till ved. Till exempel skulle pitprops, som tidigare var en ganska betydande exportvara, hädanefter nyttjas som bränsle inom landet. Övriga sortiment som överläts frivilligt till bränslekommissionen var pappersved, splintved, sparrar och även klenare sågtimmer från statliga skogar.

Då man räknade med mycket begränsad eller helt avstannad stenkolsimport var man tvungen att ta hand om den nyhuggna veden under sommaren och hösten. Därför riktades avverkningen till närliggande områden där veden kunde tas om hand så enkelt och snabbt som möjligt under sommaren.

Oro för framtida skogstillstånd

Under ett föredrag under Skogsveckan den 14 mars 1918 belyste Henrik Carbonnier, skogschef i Finspång, den svenska skogspolitiken i kristider.

Han pekade på att andra näringar på grund av kriget fått underkasta sig inskränkningar medan skogsbruket fått utveckla sig efter samma fria linjer som tidigare. Han förklarade att denna politik kunde bli ödesdigert för det framtida skogstillståndet om endast den egna vinningslystnaden fick råda. Han argumenterade för att man borde utnyttja de förhållanden som rådde för att lära sig mer om skogen ”till framtida gagn för den så viktiga näring som skogsbruket är”. Han betonade starkt att begreppet återväxt i skogsvårdslagen visat sig vara mycket tånjbart och var orolig för hur skogarna skulle se ut i framtiden.

Jägmästare K.G.G. Norling skrev en lång inlägg i tidningen *Skogen* om den provisoriska skogslagen som befäste mycket av den oro som Carbonnier tidigare uttryckt. Från och med den 11 juli 1918 gällde nu en provisorisk ny skogsvårdslag, med retroaktiv verkan från 14 maj samma år, som tillägg till 1903 års skogsvårdslag, Den provisoriska lagen

Under detta, Första världskrigets sista år, gjorde det tydliga avtryck också i det svenska skogsbruket. Avspärrningarna satte fokus på inhemsk energiproduktion. Exporten av virke minimerades och produktionen av bränsleved maximerades.

Landets ledande leverantör av skogsplantor och förnygring

Läs mer på www.skogsplantor.se

SVENSKA SKOGSPANTOR

Till och med granris
togs tillvara som bränsle
det här året.
Mediabanken, SLU.

kom att heta: *Lagen om tillfälliga åtgärder till förekommande av skövling av skog å fastigheter i enskild ägo.*

Staten var således oroad över att privata skogsägare utnyttjade de höga virkespriserna under kriget till att maximera sin egen vinst. Den tillfälliga lagen gav staten rätt att beslagta virke som avverkats i yngre skog och som därför kunde anses som skövling. Lagen var således avsedd att skydda ungskog, alltså helt i enlighet med de tankar som framförts av tidigare nämnda personer. För att trygga återväxten accepterades endast skogsbrukssätten avverkning med fröträdd eller blädning.

Om kalhuggning utförts utan fröträdd krävde den provisoriska lagen att skogsodling skulle genomföras. I lagen fanns även en begränsning om att maximalt två procent av den produktiva skogsmarksarealen på fastigheten fick slutavverkas årligen. Det ansågs vara ett kontrollerbart sätt att hindra överavverkning.

Importen av aspved
från Ryssland upphörde.
Den svenska aspveden
räckte inte till och tänd-
stickor kom att tillverkas
av såväl tall och björk
som al. Hur det gick med
kvaliteten är inte känt.
Digitalt Museum.

Nya sortiment blev viktiga

Förutom brännveden var det andra sortiment som fick en ökad betydelse under kriget, bland annat askvirke, vilket användes vid tillverkningen av vagnar och redskap. Askvirke och annat lövvirke hade tidigare köpts från Tyskland men importerades nu från Danmark till kraftigt ökade priser.

Vidare fick virke till telegraf- och kraftledningsstolpar ökad betydelse under krigsåren, eftersom man av kostnadsskäl tvingades gå över från järn- till trästolpar. Trästolpar användes inte bara till de så kallade bygdelinjerna utan även för primärledningarna.

Tändsticksindustrins förbrukning av inhemskt virke ökade också avsevärt på grund av att importen av asp från Ryssland helt ströps. Istället gick man över till inhemska träslag som tall, björk och al.

Skogsskötselteman går igen

I år, alltså 2018, genomförde Föreningen Skogen en exkursion som kretsade kring revirförvaltaren i Malå, Joel Wretlind, och hans skogsskötselidéer. På det 400 hektar stora Näsbergsfältet utanför Malå presenterades hans förnygringsåtgärder med hjälp av hyggesbränning under fröträdd. Deltagarna diskuterade hur det lyckade produktionsresultatet sammanföll med älgstammens mycket låga antal de aktuella åren (totalt sköts ca 100 älgar per år i hela Västerbotten mellan 1916 och 1940) och den gynnsamma väderleken för naturlig förnygring som rådde då bestånden anlades. De mesta av vad som diskuterades på exkursionen i höstas var aktuellt också för hundra år sedan.

Författaren Nils Lundgren beskrev i tidskriften *Skogsvännern*, utgiven av Norrlands Skogsvårdsförbund, skillnaderna mellan att göra små eller stora trakthyggen. De små var vanligast på den tiden och han skrev att de underlättade insädd från kanterna. Vidare medförde de små hyggena att marktillståndet påverkades mindre och att det var mindre risk för att återväxten skulle skadas genom snöbrott, frost, vind, torka och smittosamma sjukdomar.

Fördelarna med stora hyggesarealer ansåg han främst vara tekniska och ekonomiska, som att arbetet kunde koncentreras till ett ställe under en längre tid. Vid förnygring med hjälp av sådd eller plantering finns dessutom ingen begränsning av hyggesstorleken.

Författaren framförde tydligt att det inte var ett absolut krav att göra små trakthyggen utan det kunde ha ett värde att öka storleken ibland också.

En annan författare som också framförde fördelar med stora hyggen var Edvard Wibeck, försöksledare på Skogsförsöksanstalten i Stockholm. Han hade redan 1913 påtalat vikten av radikala åtgärder i samband med förnygringsarbetet, bland annat genom bränning. Dessa resultat förmedlades alldeles säkert i skogsutbildningarna för 100 år sedan och var, som jag förstår, en bidragande orsak till att Joel Wretlind senare anammade metoder som bränning och att anlägga stora hyggen. Wretlind pekade också på att de stora hyggena minimerade risken för skador från bland annat snöskytte.

När det kom till risken för skador på den nyanlagda kulturskogen var det inte insekter och älg som man var rädd för på den tiden. Istället

Edvard Wibeck, försöksledare vid Skogsförsöksanstalten, drev förnygringsfrågorna och påtalade vikten av radikala åtgärder, bland annat hyggesbränning.
Mediabanken, SLU.

UTSTÄLLNINGAR
KONFERENSLOKAL
SKOGSBIO
LEK & LÄR
BUTIK

[f skogsmuseet](#)

SKOGSMUSEET
LYCKSELE · LAPPLAND

Edvard Wibecks studier

om hyggesbränning för att skapa bättre skogs-förnyringar gjorde så småningom avtryck i de skogliga utbildningarna. Det inspirerade också Joel Wretlind, revirförvaltare i Malå, att framgångsrikt och i stor skala tillämpa bränning under fröträdd. *Mediabanken, SLU.*

Bärplockning var på 1910-talet en omfattande verksamhet i Sverige som ofta utfördes av "utsocknes" plockerskor och plockare. Ofta användes sådana här klassiska bärplockare. En studie detta år visade dock att det långsiktigt var till men för bärproduktionen eftersom riset skadades. *Upplandsmuseet.*

oroade man sig för kreatursbete, alltså från de getter, kor, får och hästar som då oftast gick fritt på skogen.

Om detta berättas också i samma nummer av *Skogsvännen* av jägmästaren Gunnar Beronius. Han beskriver varför betningen av småplantor inte påverkas av om kreaturen vallats med hjälp av getare eller inte. Betningen på plantor och ungskog är till största delen beroende av att kalhyggen leder till öppna ytor dit kreaturen söker sig naturligt för att undgå mygg, knott och broms. Det bästa sättet att komma tillrätta med problemet är därför att hägna in djuren, ansåg han. Då har man dem i nära anslutning till fastigheterna och på så sätt underlättas mjölkning och daglig tillsyn. Som konstaterades vid Föreningen Skogens höstexkursion har dock kreatursbetning inte varit något avgörande problem i Malåtrakten.

Ytterligare kuriosa

I tidningen *Skogen* 1918 fanns artiklar som vittnade om att också andra naturvärden än virkesproduktionen var av intresse. I en artikel av Anders Wahlgren, professor vid Skogshögskolan, beskriver han vikten av att vårda de "bärande träden", främst ek, bok, apel, oxel och hassel. Lövskogen ger inte bara ett värdefullt virke utan gynnar också jordens bördighet vilket gagnar efterkommande växtsamhällen.

Nils Sylvén, filosofie doktor, redovisade resultat från ett försök med bärplockning – för hand eller med bärplockare. Resultaten visade att plockning med bärplockare orsakar betydande skador på bärriset och tillgången på bär under kommande år blir lägre än då bären plockas för hand.